

Wojciechowski, UWAGI O KULTURZE PUCHAROW DZWONOWATYCH NA DOLNYM ŚLĄSKU, „Silesia Antiqua”, t. 14: 1972, s. 33—65.

Dotychczasową literaturę na temat kultury pucharów dzwonowatych na Dolnym Śląsku stanowią w większości artykuły typu przyczynkarskiego lub krótkie wzmianki w pracach o tematyce szerszej. W. Wojciechowski po raz pierwszy zbiera rozproszone materiały, zestawiając pełny katalog znalezisk, daje szczegółową analizę materiału ceramicznego, wyrobów krzemienych oraz płytek ochronnych. Uzupełnia je uwagami na temat obrządku pogrzebowego oraz zaszerzowania chronologicznego zabytków kultury pucharów dzwonowatych z Dolnego Śląska. Praca jest niewątpliwie cenna zarówno jako podsumowanie pewnego etapu badań, jak i solidna podstawa do prac dalszych. Wydaje się jednak, że autor nie wykrzystał może wszystkich nasuwanych przez temat możliwości.

Jako przykład przytoczyć można problem grobu nr 25 z cmentarzyska kultury unietyckiej z Wrocławia-Oporowa. Opublikował go po raz pierwszy H. Seger¹, zaliczając do tzw. wówczas kultury marszowickiej². Później W. Sarnow-

¹ Na tiszapolgarski charakter tego naczynia zwraca uwagę także T. Wiślański, *Uwagi o grupie górówskiej kultury lendzielskiej w Polsce zachodniej*. APolski, t. 16: 1971, z. 1/2, s. 85—104.

² H. Seger, *Neue Funde aus der Glockenbecherkultur*, „Altschlesien”, t. 4: 1934, s. 89—90.

³ *Op. cit.*, s. 103.

ska³ oraz J. Kamińska i A. Kulczycka-Leciejewiczowa⁴ zaliczyły ten zespół do kultury pucharów dzwonowatych, nie uzasadniając jednak bliżej tego poglądu. W. Wojciechowski włącza go również do swego katalogu znalezisk. Nasuwa to jednak pewne wątpliwości. Z trzech naczyń składających się na wyposażenie grobu uwagę przyciąga przede wszystkim jednouchy zdobiony kubek o brzuścu w kształcie spłaszczonej kuli i niskiej lekko rozchylonej szyjce (w omawianej pracy ryc. 3c). W. Wojciechowski określa go (s. 48) jako formę unikatową, zbliżoną do kubków wczesnej fazy kultury unietyckiej z terenu Czech. Jako jedyną analogię z zespołu kultury pucharów dzwonowatych przytacza kubek z grobu w Vykan, okr. Kolin, reprezentującego bardzo późną fazę tej kultury. Grób z Vykan wykazuje przy tym wyraźne powiązania z kulturą wczesnouietycką — L. Hajek określa nawet jedno z naczyń zespołu jako należące do tej kultury⁵. Omawiany kubek z Wrocławia-Oporowa ma jednak także analogie w obrębie tego samego cmentarzyska unietyckiego we Wrocławiu-Oporowie, np. naczynia 2 i 3 z grobu 53⁶. Również ornament tego kubka, odbiegający wyraźnie, jak podkreśla W. Wojciechowski, od kanonów zdobniczych kultury pucharów dzwonowatych, odpowiada elementom składowym zdobnictwa form starounietyckich⁷. Z pozostałych dwu naczyń zespołu dwuoszne naczynie bezułkowate znajduje także analogie w materiałach cmentarzyska z Wrocławia-Oporowa⁸, a dzbanuszek reprezentuje ceramikę towarzyszącą nie tylko pucharom dzwonowatym. Pozostawałaby więc jako argument przemawiający za przynależnością tego grobu do kultury pucharów dzwonowatych jedynie płytka ochronna z łupku odkryta w czasie prac ziemnych powyżej naczyń. Jednakże ze względu na warunki znalezienia związek jej z zespołem nie jest pewny, a z drugiej strony płytki ochronne, aczkolwiek innego typu, występują w fazie starounietyckiej na terenie Czech⁹. W tych warunkach wydaje się więc słuszne zaliczyć grób 25 z Wrocławia-Oporowa raczej do wczesnej fazy kultury unietyckiej.

Pewien niepokój budzą też niektóre sformułowania w rozdziałiku poświęconym obrządkowi pogrzebowemu. W. Wojciechowski stwierdza tam m. in. (s. 53): „Zarówno pochówki pewne, jak i prawdopodobnie groby domniemane zawierały zwłoki niespalone ...” Wydaje się, że autor wysuwając tego rodzaju hipotezę w stosunku do grobów domniemanych winien by zaznaczyć czytelnika z przesłankami, na których się opiera. Byłoby to tym bardziej wskazane, że właśnie w stosunku do jednego z grobów domniemanych, mianowicie z Tynca¹⁰, wypowiedzia-

³ W. Sarnowska, *Kultura unietycka na Śląsku*, cz. I, „Silesia Antiqua”, t. 3: 1961, s. 19; tejże, *Kultura unietycka w Polsce*, Wrocław—Warszawa—Kraków 1969, s. 231.

⁴ J. Kamińska, A. Kulczycka-Leciejewiczowa, *The Bell-Beaker Culture*, [w:] *The Neolithic in Poland*, Wrocław—Warszawa—Kraków 1970, s. 371 (ryc. 130: 8—11), 372, 373.

⁵ L. Hajek, *Die älteste Phase der Glockenbecherkultur in Böhmen und Mähren*, Pam. Arch., t. 57: 1966, s. 241.

⁶ Sarnowska, *Kultura unietycka w Polsce*, s. 235 i ryc. 85 c. Jako bardziej oddaloną analogię można by zacytować także naczynie 7 ze stan. Szczecin-Pionie — *op. cit.*, s. 216, ryc. 73 k, s. 217.

⁷ W. Wojciechowski, *Zagadnienie fazy starounietyckiej na Dolnym Śląsku*, APolski, t. 12: 1967, s. 115.

⁸ Sarnowska, *Kultura unietycka w Polsce*, grób 54 — s. 235, ryc. 85 d, s. 236; grób 78 — s. 238, ryc. 86 r, s. 240.

⁹ Wojciechowski, *Zagadnienie fazy starounietyckiej...*, s. 115.

¹⁰ W. Wojciechowski cytuje tę miejscowość jako Tyniec Wielki, pow. Dzierżonów. Spis miejscowości PRL, Warszawa 1967, nie podaje jednak miejscowości o tej nazwie. Lokalizacja na mapce (ryc. 1) wskazuje na Tyniec nad Ślązą, pow. Wrocław.

ne zostało przypuszczenie, że był to grób ciałopalny¹¹, ponieważ jedno z naczyń wykazuje ślady wtórnego przepalenia¹².

Dyskusyjne wydaje się też stwierdzenie, że występowanie kości bydłych w grobie „...uznane zostało za specyficzną cechę dla nadwiślańskiej grupy kultury pucharów dzwonowatych” (s. 55). Jednorazowe, jak dotąd, wystąpienie danego zjawiska jest chyba zbyt słabą podstawą do takiego sformułowania.

I jeszcze uwaga odnośnie do materiału ilustracyjnego: wydaje się najkorzystniejsze sprowadzenie, jeśli to możliwe, zabytków pomieszczonych na jednej tablicy do tej samej skali. Jeśli zaś nie, tym bardziej konieczne jest podanie rysunkowej lub chociażby cyfrowej skali poszczególnych rysunków. Tymczasem ryc. 2 i 3 w ogóle pozbawione są skali.

Oczywiście uwagi powyższe nie umniejszają w niczym wartości pracy, będącej cennym wkładem w badania nad kulturą pucharów dzwonowatych w Polsce.

Helena Burchard

[Faint, illegible text, likely a reference or note.]

[Faint, illegible text, likely a reference or note.]

[Faint, illegible text, likely a reference or note.]

[Faint, illegible text, likely a reference or note.]

¹¹ Kamieńska, Kulczycka-Leciejewiczowa, *The Bell-Beaker...*, s. 374.

¹² Seger, *Neue Funde...*, s. 88.

¹ J. Gurba, *Stefan Nosek (22 III 1909—19 VII 1966)*, „Rocznik Lubelski”, t. 9: 1963 (druk.: 1968), s. 425—434.

² S. Nosek, *Stan i potrzeby badań w zakresie neolitu Małopolski*, WA, t. 23: 1966, s. 20—21.